

UNIVERZITET CRNE GORE
FAKULTET POLITIČKIH NAUKA
SOCIJALNA POLITIKA I SOCIJALNI RAD

Predmet: **Grupni socijalni rad**

SEMINARSKI RAD

GRUPNA DINAMIKA
GRUPA I VOĐA

Predmetni nastavnik:

dr Mehmed Đečević

Studenti:

Anđela Đorem 62/18

Vedran Vujisić 64/18

Nina Smolović 72/18

Dizdarević Ina 104/18

Podgorica, mart 2020.

SADRŽAJ

UVOD	3
1. GRUPNA DINAMIKA.....	4
1.1 TENDENCIJA PREMA KONVERGENCIJI POGLEDA I STAVOVA	4
1.2 NASTAJANJE SOCIJALIH ULOGA U GRUPI I GRUPNIH NORMI	6
1.3 ORGANIZACIJA GRUPE.....	8
1.4 AUTSAJDERI U GRUPI	11
2. GRUPA I VOĐA	13
2.1 GRUPA I INDIVIDUALNA SLOBODA.....	14
2.2 IZROĐAVANJE GRUPE U MASU	17
2.3 USPINJANJE JEDNOG ČLANA GRUPE DO NADREĐENOG VOĐE	18
2.4 SKUPLJANJE I POTISKIVANJE AFEKATA I NAGONA.....	18
2.5 PROFILAKSA STVARANJA MASA.....	19
2.6 GRUPA I PROSTOR	19
2.6 ODNOS GRUPE PREMA GRUPI.....	20
ZAKLJUČAK	21
LITERATURA.....	22

UVOD

U ovom radu bavićemo se temama „*Grupna dinamika*” i „*Grupa i vođa*”. Rad je koncipiran tako da se sastoji iz dva dijela.

U prvom dijelu izložit ćemo osnovne teorijske koncepcije grupne dinamike sa osvrtom na: tendenciju prema konvergenciji pogleda i stavova, nastajanje socijalnih uloga u grupi i grupnih normi, organizaciju grupe i autsajdere u grupi.

U drugom dijelu rada obrađuje se tema grupa i vođa sa osvrtom na: grupu i individualnu slobodu u grupi, izrođavanje grupe u masu, skupljanje i potiskivanje afekata i nagona, profilaksu stvaranja masa i odnosom grupe prema grupi.

1. GRUPNA DINAMIKA

Pod grupnom dinamikom podrazumijevamo sva zbivanja i promjene u odnosima između pojedinih članova unutar grupe i promjene u odnosima te grupe prema drugim grupama koje se s njom nalaze u nekom prostornom ili psihološkom kontaktu.¹

Istraživači koji se bave problemom grupne dinamike pod ovim pojmom podrazumijevaju odjeljenje u školi, naučne timove, vojničke jedinice, psihoterapeutske grupe, radne grupe u industriji i drugim socijalnim sredinama čije brojno stanje iznosi 20-30 članova.²

1.1 TENDENCIJA PREMA KONVERGENCIJI POGLEDA I STAVOVA

Muzafer Šerif, turski psiholog, dao je demonstraciju razlika između individualnog držanja u grupnoj i pojedinačnoj situaciji. On se za to poslužio takozvanim autokinetičkim fenomenom. Na ekranu se, u potpuno zamračenoj prostoriji, kroz kratko vrijeme, pokazuje jedna vrlo mala i slaba svijetla tačka. U tim uslovima čini se kao da se ta svijetla tačka pomjera, iako ona objektivno miruje. Zadatak ispitanika je posmatrati tačku i procijeniti opseg “pomjeranja”. Ispitanici su svoje procjene davali prvo samostalno, a zatim u grupi. I obim i oblik tog prividnog kretanja znatno variraju kod raznih posmatrača i pod raznim uslovima eksperimenata. Ispitanici su pri pojedinačnim odgovorima razvili vrlo različite raspone varijacija i odredišta. Međutim, kada se od tih istih ispitanika, na kojima se vršio eksperiment, tražilo da prilikom jednog zajedničkog ispitivanja, glasno izraze svoje zapažanje, pokazalo se da su ispitanici davali procjene slične procjenama ostalih ispitanika. Većina učesnika je bila sklona da se, nesvjesno, u pogledu varijacionog raspona i prosječne tendencije izjednači sa ostalim članovima grupe.³

Kao što smo vidjeli kroz *Šerifov* eksperiment, u grupi postoji tendencija da se različita mišljenja učesnika jedna s drugim izjednače. Možemo reći da grupa dolazi putem tendencije prema konvergenciji do jedne samostalne predstave o svijetu, koja važi za cio kolektiv.

¹ Zvonarević M, *Socijalna psihologija*, Školska knjiga, Zagreb, 1976, str. 321.

² Salitrežić T, Zugaj M, *Uvod u znanstvenoistraživački rad*, FOT Varaždin, s.l, 1977, str. 328.

³ Petrović D, Sedmak T, Čorić B, *Metode grupnog socijalnog rada*, autorsko izdanje, Beograd, 2005, str. 44.

Mišljenja koja su se ranije razlikovala i koja se nisu slagala, sada se prilagođavaju grupnoj sredini.

Svaka grupa ima svoje porijeklo, a to porijeklo je tamo gdje se više pojedinaca okuplja oko jedne zajedničke “sredine”. Do tog okupljanja može doći individualnim odlučivanjem pojedinaca koji se oslanjaju na svoj razum i/ili osjećaj, ali ono može biti i unaprijed određeno rođenjem u određenom društvu ili sredini. Naginjanje konvergenciji ili takozvanoj zajedničkoj “sredini” je glavna pretpostavka za trajni opstanak jedne grupe. Ukoliko bi se neki pojedinac odupro tom nagnjanju konvergenciji, teško da bi mogao opstati u grupi. Za pojedince koji ne razvijaju sposobnosti za konvergenciju možemo reći da nisu sposobni za grupu. Međutim, sa druge strane, pojedinci koji su uvijek ili naglo skloni konvergenciji mogu doći u opasnost da se izgube u svojoj individualnosti i da uvijek postupaju onako kako to sredina zahtijeva ili očekuje od njih. Zato je potrebno napraviti balans između onoga što uloga koju pojedinac ima zahtijeva od njega i što se od njega zapravo očekuje i samoj individualnosti i samostalnosti.

Primjer takvog postupanja možemo vidjeti i kod štićenika koji su sredinom oštećeni i vaspitno zapušteni. Oni se u klinici često jako dobro uklapaju u poredak, sve dok se nalaze među štićenicima druge vrste. Međutim, kada se nađu među drugim vaspitno zapuštenima, može se primijetiti da se lako mogu odati i jednom potpuno haotičnom životu. To su često ljudi slabe volje koji se lako predaju situaciji, društvu i sredini kojoj pripadaju ili u kojoj se momentalno nalaze. Upravo zbog toga, ovo je najkritičnija i najugroženija grupa ljudi, koja može propasti u nezaštićenim uslovima koji za nju nisu povoljni.⁴

Grupa teži da postigne jednu zajedničku predstavu ili zajedničko gledište o nečemu, koje važi za cio kolektiv. Međutim, katkada, može doći do polarizacije mišljenja i stavova, gdje dolazi do stvaranja podgrupa koje se više ne mogu složiti. Obično su to dvije podgrupe, pri čemu nijedna ne može odobravati mišljenje druge, što može dovesti do raspada čitave grupe. I polarizacija i konvergencija nastaju kao posljedice raznovrsnih, svjesnih i nesvjesnih, verbalnih i neverbalnih uzajamnih djelovanja, koja se javljaju u grupi. Kada znamo da se konvergencija, kao i grupna zbivanja koja se ispoljavaju u samoj grupi, zasnivaju na

⁴ Ibid. str. 56.

interakciji između članova te grupe, postavlja se pitanje psihološke pozadine takvih grupnih procesa.

Zbivanje koje je prvobitno Frojd definisao kao “prenos”, definišemo kao: *“nesvjesnu tendenciju – koja počiva na fiksiranju na majku, oca, braću i sestre ili čitavu dječju porodičnu grupu – da se osjećajima naglašena slika sjećanja na majku, na oca, na braću i sestre ili porodičnu situaciju, projicira na vođu grupe, na drugove u grupi ili na cjelokupnu grupu”*.⁵

Svi pojedinci, koji su se okupili u jednoj grupi, imaju svoje individualne stavove i neka svoja gledišta, zbog kojih su, u početku, još uvijek, daleko jedan od drugoga. Međutim, svjesno ili nesvjesno, u tim uzajamnim djelovanjima, oni nastoje da se jedan drugome prilagode, samim tim što im je stalo da opstanu u određenoj grupi, tj. budu učesnici neke grupe. Tendencije ka konvergentnim mišljenjima i stavovima u grupi pokazuju da čovjeku uopšteno smijemo pripisati bitan dio djelatnosti u pravcu prilagođavanja. Kako Jung tvrdi: *“Uzajamno prilagođavanje grupi pojedincu je već nesvjesno olakšano tom okolnošću što su čovjeku već iz pradavnih vremena kolektivno svojstveni, a prema tome i zajednički, određeni uzori predstava i držanja”*.⁶

1.2 NASTAJANJE SOCIJALIH ULOGA U GRUPI I GRUPNIH NORMI

Između zahtjeva pojedinaca i očekivanja kolektiva uvijek postoji određena napetost. Pojedinaac se mora prilagođavati grupnoj sredini i obazirati na to šta se od njega zahtijeva ili očekuje. Nije moguće da pojedinac ostvari sve ono što doživljava ili zamišlja u svojoj mašti. Socijalna i kulturna sredina igraju važnu ulogu u tome da li će prevagnuti, tj. da li će više doći do izražaja unutrašnja stremljenja pojedinca ili očekivanja okoline. Takođe, prošlost i tradicija koja vlada u toj kulturnoj sredini, doprinijeće ulozi koju pojedinac igra u određenoj grupi.⁷

Vrijeme je bitan faktor od kojeg zavisi da li težište uloge koju pojedinac ima u društvu zavisi od samog pojedinca ili grupe. Danas, u ovom vremenu i prema drugima umjeravanom društvu, možemo reći da ta glavna uloga pripada grupi. Međutim, ranije, u takozvanom iznutra usmjeravanom društvu, te društvene uloge su prije svega određivali pojedinci. Ukoliko ne

⁵ Ibid, str. 57.

⁶ Ibid, str. 58.

⁷ Ibid.

dođe ni do kakve uklađenosti između očekivanja ili zahtjeva pojedinaca i očekivanja društva, pojedinac neće trajno moći participirati na onome što se dešava u grupi. Jer, zahtjevi koje stavlja grupa, uvijek su norme koje su se u njoj razvile. Ako nekom pojedincu nije moguće da preuzme, odnosno prihvati norme i ciljeve grupe, onda se on nalazi, kao što Merton kaže u stanju “anomije”. Pri tome, pojedinac dolazi u sukob s normama grupe. Tako će se on će se izolovati i malo pomalo izgubiti kontakt sa ostalima u grupi⁸.

Normalno je da se u grupi bar donekle mijenjaju društvene norme, kao i uloge pojedinaca. Ukoliko u grupi ne dolazi ni do kakvih promjena, prijeti joj opasnost da će izgubiti na unutrašnjoj aktuelnosti i da će se na kraju čak i raspasti. Grupne norme igraju bitnu ulogu u načinu shvatanja i reagovanja pojedinca. Iz *Šerifovog* eksperimenta možemo vidjeti da ukoliko se ljudi “zbiju” i počnu prilagođavati grupnoj sredini i ako su u stalnoj međusobnoj interakciji, dolaze do toga da stvari počinju gledati na pomalo isti način. Svi učesnici svoja iskustva ispoljavaju preko grupnih normi i upravo su one te koje jačaju pojedinca. Svaki pojedinac, tačnije član grupe smatra da su njegovi naponi i postupci u osnovi ispravni jer polazi od pretpostavke da i ostali članovi grupe dijele njegova mišljenja, što ga i jača u tom uvjerenju. Kada ostali članovi grupe daju slične ili jednake odgovore o zapažanju iste pojave, to se može posmatrati kao jedna vrsta potvrde.

Pojedinci su uvjereni da ukoliko ostali dijele njihovo mišljenje, njihov stav i gledište, da oni zapravo ispravno misle i postupaju. Međutim, nastajanjem i razvijanjem krutnih grupnih normi, pojedinci sve više gube na svojoj samostalosti i mogućnosti razvoja, pri čemu se pojedinac može osjetiti ugrožen u smislu gubljenja svoje individualnosti. To znači da će suviše normirana grupa, usljed sprečavanja pojedinaca koji je sačinjavaju, raspasti ili će se ona sa svojim zakonitostima koje određuju njeno ponašanje pomalo sve više udaljavati od ostalog, dinamičkog društva.⁹ Međutim, sa druge strane, nije dobro ni ukoliko u jednoj grupi postoji još samo dinamika, jer će se u tom slučaju pojedinci osjećati isuviše nezaštićeni i izručeni neizvjesnosti.

⁸ Ibid.

⁹ Ibid. str. 59.

Vitgenštajn razlikuje “grupu – klan” sa krutim socijalnim ulogama i “grupu – kolektiv” sa izmjenama uloga.¹⁰ Ukoliko grupa želi da stimuliše pojedinca i podstakne njegov razvoj, ona mora ostati pokretljiva u pogledu normi i uloga. Međutim, upravo tada, bitno je da pojedinac pripazi na to da svoje zahtjeve u svojoj socijalnoj ulozi, tačnije u tim promjenljivim socijalnim ulogama, može bar djelimično ostvariti. Ono što je najbitnije jeste da bi *grupa trebala da ostane instrument za razvoj pojedinca, a ne obratno, da pojedinac bude instrument grupe*¹¹. Danas, u današnjem društvu, grupa bi upravo trebala da predstavlja okvir u kome se pojedinac neće osjećati izručen kolektivu i ugrožen u svojoj individualnosti, već gdje će individua i individualnost steći podršku.

1.3 ORGANIZACIJA GRUPE

U grupama postoji mreža uzajamnog primanja uticaja, odnosno mreža “interakcija”. Ipak, svi pojedinci koji učestvuju, ne pokazuju istu učestalost odnosa - to znači da se sam intenzitet međusobnih odnosa i uticaja razlikuje od osobe do osobe.¹²

Neki članovi grupe se mogu više družiti, obraćati drugima ili odbijati druge nego ostali i zbog toga u svakoj grupi dolazi do uspostavljanja određenog poretka i hijerarhije. Međutim, ovo se može mijenjati jer svaki pojedinac treba da se izbori za željenu poziciju u grupi.

Georg Zimel je to saznanje objasnio kao: „*Borbeni karakter koji se prepoznaje u životu pojedinca zahvaljujući neposrednom iskustvu – ta potreba osvajanja koja mu je data u svakom času, potreba odbrane od napada, odolijevanje iskušenjima, ponovnog zadobijanja ravnoteže koja se stalno gubi – nastavlja se, u neku ruku, ispod i iznad društvene egzistencije pojedinca*“.¹³

Primjenom sociometrijskih testova možemo kvantitativno obuhvatiti prvo strukturu, a zatim ponovnom primjenom i dinamiku grupe.¹⁴ Grupa se u svojoj strukturi uzdiže iznad mase, jer su u masi pojedini članovi međusobno ujednačeni.

¹⁰ Ibid.

¹¹ Ibid.

¹² Ibid. str. 60.

¹³ Ibid.

¹⁴ Ibid.

Postoji samo dvostepena hijerahija: s jedne strane se nalaze vođe, a s druge strane oni koji su vođeni. Svaki pojedinac dobija u očima pojedinaca, kao i cjeline, određen položaj na kome se mora stalno održavati. U grupi se javlja podjela uloga i postepeno dolazi do uspostavljanja specifične strukture uloga. Uspostavljanje specifične strukture uloga je bitno iz razloga što se njom osigurava opstanak grupe i mogućnost da svojim djelovanjem grupa može realizovati svoje ciljeve.

Bene i Šits, teoretičari grupnog ponašanja, kreirali su klasifikaciju uloga članova u tri dijela, pri čemu pojedinac tokom vremena može preuzeti raznolike uloge i to:

- Uloge koje se odnose na zadatak grupe;
- Uloge koje se odnose na stav grupe;
- Uloge koje se odnose na potrebe pojedinca u grupi.¹⁵

Oni navode da se u jednoj diskusionalnoj grupi pokazuju sljedeći odnosi:

1. Inicijator (onaj koji daje prvi podsticaj);

Koordinator (onaj koji pokazuje put);

Kritičar, podstrekač;

2. Onaj koji potvrđuje;

Koji izjednačuje;

Koji posjeduje;

Koji daje norme;

Komentator;

Sljedbenik;

3. Agresor;

Onaj koji sprječava;

Koji teže za afirmacijom;

Koji dominira;

Koji traži pomoć;

¹⁵ Ibid.

Koji zastupa posebne interese.¹⁶

Ove uloge imaju uticaj na lično zalaganje za ciljeve grupe. Takođe, pojedinci za svoje sopstvene svrhe pokušavaju iskoristiti grupu. Ne događa se rijetko da se neko priključi nekoj grupi kako bi bolje uz njenu pomoć mogao ići za svojim ličnim ciljevima, a ne za ciljevima grupe.¹⁷ U raznim tipovima grupa potpuno isti pojedinci će razviti razne uloge. Većinom pojedinac sudjeluje u raznim grupama i u njima ima često vrlo različite uloge i položaj.

U procesu strukturisanja i podjele uloga postoji i opasnost za grupu. Ta opasnost je sadržana u mogućnosti da se izgubi povezanost takvog kolektiva. U procesu razvijanja specifične podjele uloga, može doći do pojave podgrupa unutar grupe. Unutrašnji kontakt u grupi će se na nekim mjestima zgusnuti, a na drugim mjestima će se razrijediti. Opstanak grupe će postati ugrožen ako pri ovom procesu kontakt unutar grupe opadne do gustoće spoljnog kontakta. Zbog svega navedenog male i velike grupe vode računa o tome da se spoljašnji kontakt održava što manje.¹⁸

Organizaciju grupe, podjelu uloga i opasnost za njen opstanak možemo prikazati na primjeru porodice:

U porodici, koja predstavlja grupu, postoji strukturisanje i podjela uloga. Članovi porodice uz to djelimično učestvuju i u drugim grupisanjima, npr. u omladinskim grupama, udruženjima za igru i sport, političkim itd.;

Ukoliko su roditelji prezaposleni ili inače pokazuju nedovoljno interesa za svoju djecu postoji opasnost da omladina omogući drugim grupama da ih apsorbuju – tada porodična grupa opada do beznačajnosti;

Porodica može postati podrška za svoje članove samo tamo gdje je unutrašnji kontakt veći od spoljnog. Ako omladina koja preko dana ostane potpuno prepuštena sama sebi naiđe na jednu omladinsku grupu koja je fascinira, porodice u kojima je oslabio unutrašnji kontakt teško će moći na nju izvršiti neki uticaj;

¹⁶ Ibid.

¹⁷ Ibid. str. 61.

¹⁸ Ibid.

Roditelji ne smiju djecu isuviše upućivati na sebe i na porodičnu grupu, jer bi ona postepeno morala urastati takođe u druge grupe u zajednici.¹⁹

Posebno je važno da za vaspitanje djece i mladih, porodica pokaže dovoljno unutrašnjeg kontakta kako ne bi došli u situaciju da porodica (kao grupa) postoji samo prividno. S druge strane, unutrašnji kontakt ne smije biti previše intezivan, jer će to dovesti do sputavanja omladine. Ukoliko je unutrašnji kontakt previše intezivan to dovodi do manjka interesovanja za priključivanjem ostalim grupama, a bez priključivanja nema kontakta sa spoljašnjim svijetom i stvarnošću.

1.4 AUTSAJDERI U GRUPI

U svakoj grupi se pojavljuju ljudi koji se ne priključuju tendenciji konvergencije sudova i prema tome se po Mertonu ističu “anomijom”.²⁰

U grupama sa jakom koherentnosti, nekonvergentna mišljenja i stavovi se lakše otklanjaju nego u slabo koherentnim kolektivima.²¹ Nekonvergentna mišljenja i stavovi koje ima pojedinac, a koja odstupaju od mišljenja i stavova koje imaju ostali članovi grupe (pod uslovom da je grupa čvršće povezana) dodjeljuju mu tešku ulogu – ulogu autsajdera.

Autsajderi ne štete uvijek grupi čiji su dio, naprotiv – grupa može imati koristi od takvog pojedinca (ili pojedinaca) iz sljedećeg razloga:

Ukoliko se članovi grupe pozabave autsajderom, odnosno njegovim mišljenjima, grupa će time dobiti na unutrašnjem kontaktu i na intezitetu realnosti. Na taj način će autsajder dati svoj doprinos povezanosti grupe.²²

Sa nekonvergentnim doprinosima diskusiji ili stavovima, uvijek je cio kolektiv bio centriran na događaje na grupi. Da su ekstremni načini ponašanja izostali, grupa nikada ne bi postigla onu pažnju svojih učesnika koja ju je držala na okupu.

Za opstanak grupe su podjednako važne dvije stvari:

¹⁹ Ibid.

²⁰ Ibid. str. 62.

²¹ Ibid.

²² Ibid.

1. Da postoji konvergencija njenih članova;
2. Da se pojedinci od njenih učesnika baš ne pridružuju mišljenju grupe – potrebno je da postoje autsajderi u grupi.²³

Prema Kolinsu i Geckou, prepreka predstavlja stimulus za svaku sredinu. Mišljenje i držanje koje ne odgovara normi, sadrži prema tome sljedeće prednosti za grupu: povećava unutrašnji kontakt i ispravlja prosječno mišljenje.²⁴

Zdrava grupa se mora naviknuti da podnosi odvojena mišljenja i da u objašnjavanju s njima nađe svoje opravdanje – to će joj pružiti priliku da ojača i da kohezija između članova grupe bude na većem nivou.

Iz diskusije sa mišljenjem jednog autsajdera proizilazi dobitak za čitav kolektiv. Ne samo što time jača unutrašnji kontakt nego i to što se grupa stalno objašnjavajući sa drugim mišljenjem dovodi do “podziđivanja” ili možda do korekture prosječnog mišljenja.

Međutim, za autsajdere, zbog toga što odstupaju od prosječnog mišljenja grupe, postoje teškoće. Bez obzira na njihove ljudske kvalitete, bivaju često odbačeni od strane grupe. Taj odbojni stav većeg dijela grupe bez posljedica može podnijeti samo mali broj autsajdera – oni autsajderi koji imaju jak osjećaj svoga “Ja”. Ostali autsajderi se ili rezignirano povlače ili se potiskuju u još većem broju u svoju opoziciju protiv norme koju nameće grupa.²⁵

Ukoliko se grupa tolerantno ponaša prema „opoziciji,, (autsajderima) postoji mogućnost da se i oni opet približe grupi. Povjeravanjem nekog zadatka u grupi autsajderu, pod uslovom da taj zadatak nije previše centralan – kako ne bi ugrozio opstanak grupe, autsajder će najčešće napustiti svoj opozicioni stav i založiti se za kolektiv.

Primjer za gore navedeno je:

U krugu porodice se griješi kad se omladina u pubertetu, koja se suprostavlja normama koje vladaju u tom krugu, previše strogim kaznama tjera još više u opoziciju ili u rezignaciju koja je nezdrava za dalji razvoj. Ako je ponašanje roditelja puno osjećanja i razumijevanja, tada će se omladina moći razračunati sa normama koje važe u toj porodici, a da ne bude potisnuta u

²³ Ibid.

²⁴ Ibid.

²⁵ Ibid.

ulogu autsajdera. Iz takvog ponašanja mladih ljudi proizilazi za porodicu zadatak koji doprinosi jačanju njenog unutrašnjeg kontakta i time povezanosti porodice.²⁶

2. GRUPA I VOĐA

Vrh grupe hijerarhije sačinjavaju pojedinci sa visokom gustoćom interakcija. Pojedinaac koji je vođa u grupi nije nadređen ostalim članovima grupe – kao što je to slučaj u masi. “Vođa” je tu samo “*primus inter pares*” (prvi među jednakima). Ukoliko bi vođa postao nadređen ostalim članovima grupe, bio bi ugrožen opstanak grupe kao takve. Međutim, grupa mora zaustaviti zahtjev jednog člana na monopol, jer u suprotnom postoji opasnost da se grupa izrodi u “masu u malome”.²⁷

Kao primjeri za navedeno mogu poslužiti sljedeće situacije:

U jednom razredu učitelj uvijek treba paziti da ulogu vođe u akcijama uvijek ne preuzima isti učenik – član razreda. Ukoliko bi se podsticale takve tendencije ili bi učitelj to dopuštao, javila bi se opasnost da taj učenik postepeno postane vođa – onaj koji je nadrežen svojim drugovima i da time nanosi štetu ostalima. Potrebno je pružiti mogućnost da svi učenici participiraju u akcijama, odnosno da različiti članovi grupe preuzimaju ulogu vođe;

Terapeut, u terapijskoj grupi, takođe mora paziti na to da koji pripadnik grupe ne preuzme ulogu vođe. Terapeut mora brinuti o tome da različiti članovi grupe preuzimaju ulogu vođe i time stvore uloge pomoćnih terapeuta;

Terapeut, nastavnik ili druge vođe grupa trebaju ostati u centru grupe i oko tog centra se okuplja krug vodećih članova grupe – tom centru grupe se prolazne vođe kolektiva podređuju.²⁸

Ovdje je važno istaći *dvije* dimenzije:

1. Ako neki pojedinac iz razreda ili druge grupe uraste u trajni nadređeni položaj vođe – voditelju grupe će većinom biti teško da stimuliše grupu u onom smjeru koji on želi.

²⁶ Ibid. str. 63.

²⁷ Ibid.

²⁸ Ibid.

2. Ako bi nastavnik, terapeut ili voditelji grupe sami u odgovarajućoj grupi istrajali u suviše nadređenom položaju (odnosno, ukoliko ne bi bila pružena mogućnost da različiti članovi grupe preuzimaju ulogu vođe) – oni bi možda mogli usmjeravati grupu (podređene) u smjeru koji oni žele, ali nijedan član grupe ne bi bio podstaknut da na sebe preuzme odgovornost. Podređenost, i nepružanje prilike da različiti članovi grupe preuzimaju ulogu vođe, dovodi do toga da bi članovi grupe bili skloni manjem preuzimanju odgovornosti jer bi je u većem obimu prebacivali na voditelja.

I otac porodice bi trebao da pazi na to da ne igra stalno nadređenu ulogu vođe. On, naprotiv, treba da teži za tim da po mogućnosti svi pripadnici grupe koji su s njime povezani u istoj porodičnoj grupi nauče sudjelovati u vođenju, na području koje njima odgovara i prema njihovim mogućnostima.²⁹

Vođa ni u kom slučaju nije slobodan. On je upleten u sistem odnosa sa finim “vezom” čak i onda kad, kao kod mase, štrči iz kolektiva.³⁰ Vođa grupe postaje uglavnom onaj koji u okviru kolektiva, najbolje odgovara onoj “sredini” koja ga sačinjava, cilju grupe ili ukoliko je riječ o nepovoljnom stanju stvari - onaj koji uspije da grupi nametne jednu sredinu i cilj prema ličnom nahođenju.

*„Samo onaj postaje vođa sa kojim učesnici mogu najbolje da se identifikuju i za koga osjećaju da ih najprije može predstavljati. Dakle vođe postaju samo takvi pojedinci koji se najstrože pridržavaju normi grupe ili u najgorem slučaju, oni koji grupi, koja se pretvorila u “masu”, znaju nametnuti svoje sopstvene norme.”*³¹

2.1 GRUPA I INDIVIDUALNA SLOBODA

Pojedinac je u grupi upleten u mrežu uzajamnih odnosa, uticaja i interakcija. Sistem odnosa koji okružuje pojedinca sputava do određene mjere njegovu slobodu odlučivanja i kretanja. Dok je u grupi, pojedinac ne može preduzeti ništa, a da time ne budu pogođeni ostali članovi grupe. Međutim, ako ih pojedinac uvuče u svoja djelovanja, razumljivo je da će oni nastojati da utiču na ta njegova djelovanja i na način njegovog ponašanja.

²⁹ Ibid.

³⁰ Ibid. str. 64.

³¹ Ibid.

Kad postane član grupe, pojedinac ne može više djelovati samo po sopstvenom nađenju, već mora da čini ono što ostali mogu prihvatiti ili ono što drugi od njega očekuju. U grupi pojedinac nikada ne uživa neograničenu slobodu.

Već je odavno narodu poznato da u skupu koji ima karakter grupe, iz obzira prema ostalim pripadnicima treba zapostaviti mnoge individualne zahtjeve, kako bi “crkva ostala usred sela”.³²

Od toga kako se čovjek u djetinjstvu i mladosti morao uklapati u svoju porodičnu grupu, kako ga je ona prihvatila i kakvu mu je slobodu kretanja dopuštala, zavisice kako će se on kasnije ponašati u društvu.³³

Važnost porodice, kao primarne društvene grupe, za percepciju individualne slobode može se istaći sljedećim primjerom:

Ako čovjek u svom djetinjstvu i u svojoj mladosti doživi jednu zdravu grupu, koja je centrirana oko roditelja, on će već rano saznati u kolikoj se mjeri može u okviru takvog kolektiva probiti i iskazati. U tom malom društvenom krugu on će steći saznanja o tome koliku slobodu kretanja smije da očekuje u većem društvu;

Ako se djetetu u porodičnoj grupi isuviše uskraćuje, ono će, kada odraste, te svoje ranije doživljaje prenijeti na veliko društvo. Prema tome – takvo dijete će se ili povući sasvim u sebe i izvještavati socijalni kontakt, ili će sebi kao posljedicu prekomjerne kompenzacije prisvojiti više slobode nego ostali i bezobzirno poći u prvom redu za zadovoljavanjem svojih vlastitih nagonskih zahtjeva i ambicija.³⁴

Na roditelje i druge vaspitače (učitelje, nastavnike) pada taj zadatak da djecu i omladinu upoznaju sa tim kakvu slobodu mogu očekivati i da kod njih razviju svijest da, ukoliko se za tim ukaže potreba, takvu slobodu brane u zdravoj grupi, odnosno zdravom društvu. Ne treba zaboraviti da djecu i omladinu treba upoznati i sa tim kakve im se granice u svakom kolektivu postavljaju.³⁵

³² Ibid. str. 65.

³³ Ibid.

³⁴ Ibid.

³⁵ Ibid.

Za ilustraciju gore navedenog će najbolje poslužiti sljedeći primjer:

Za učenike jednog razreda će biti bitno kakvo će područje aktivnosti i koliku mogućnosti inicijative nastavnik njima da prepusti, a gdje će im odrediti granice. Ako se nastavnik u pogledu davanja slobode u okviru razredne grupe ponaša tako da suviše uskraćuje, onda će kod onih koji su mu povjereni biti podstaknuta nesamostalnost i nedovoljna spremnost za odgovornost. Ako se, obratno, nastavnik onaša previše popustljivo u odnosu na lične slobode u razredu, postoji opasnost da se učenici neće privići na prihvatanje nekog reda. Adekvatni odnos između dopuštanja i uskraćivanja od strane vaspitača navodi učenike na to da se u slobodi integrišu u poredak jedne grupe.³⁶

Problem slobode ispoljava se u naizmjeničnoj igri težnji pojedinog bića i potreba grupe.

Gustav Bejli kaže: „Sloboda se sastoji u savladavanju onoga što joj se suprostavlja i ona predstavlja obećanje. Ali ako je sloboda proizašla iz borbe protiv pritisaka prirodne prisile, pokazuje se da ona ne može postojati bez reda. Na njenom početku, slobodi se u poretku suprostavlja jedna prepreka. Samo u tome ograničavanju ima mjesta slobodi.. Ta dijalektička suprostavljanja slobode poretku znače potrebu borbe, koja slobodi nikada ne dopušta da postoji nego uvijek samo da nastaje. Vidimo da princip poretka postaje neprimjetno protivnik slobode tamo gdje poredak gubi svoje polarno jedinstvo sa slobodom, a sloboda svoje polarno jedinstvo sa poretkom. U tome raspadanju se gubi sloboda – u njemu ona sama sebe uništava u bezobličju rastrojene dinamike, ili gubi svoj zavičaj u jednom poretku koji zahtijeva krutu trajnost.”³⁷

Pošto su pojedinci utkani u sistem odnosa koji ih usko vezuje sa ostalim pripadnicima grupe, oni takođe snose odgovornost za ostale učesnike u grupi, kao i za čitav kolektiv. Uzimajući u obzir navedeno, kao članovi grupe, pojedinci imaju veću odgovornost nego kad bi bili upućeni samo na sebe.

Među članovima grupe se može javiti i sigurnost da se oni ne moraju sami brinuti za sebe – jer na ostalim pripadnicima grupe počiva određena odgovornost za njih. Međutim, osjećaj da

³⁶ Ibid. str. 67.

³⁷ Ibid. str. 65.

čovjek nije odgovoran samo za sebe daje možda jače osjećanje slobode, nego što bi ga moglo pružiti potpuno odustvo svake prepreke.

Pojedinac u grupi može steći veću slobodu odlučivanja i djelovanja nego što to može sam. U krugu grupe, pojedinac ima duži krak poluge i, prema tome, više snage nego sam da bi nešto sproveo. Iz ovoga proizilazi da pojedinac u grupi postiže veću individualnu slobodu nego kad bi bio upućen samo na sebe.

Čovjek pojedinac osjeća se bespomoćnim i nemoćnim suočen sa dimenzijama današnjih očekivanja i zahtjeva. Tek mu zajednica, kao što je grupa, pruža samopouzdanje, sigurnost, snagu i slobodu da se uhvati u koštac sa sve obimnim zadacima i da ih rješava.³⁸

Čovjek današnjice, je spreman da uklapanjem u jednu grupu, radi zajedničkog života, žrtvuje nešto od svoje individualne (neposredne) slobode. S druge strane, u zatvorenoj grupi, kroz osjećaj odgovornosti za sve pripadnike grupe i kroz odgovornost koju dijeli grupna zajednica za njega samoga, dobija i posrednu slobodu.

Pojedinac u slobodnoj grupi nalazi utočište i zamjenu za sputavanje koje je uslijedilo pod pritiskom savremenih tehničkih, socijalnih i privrednih razvoja. Nije slučajnost da grupni terapeut S. R. Slavson kaže za (savremenu) demokratiju da ona nije trijumf slobodnog pojedinca nego slobodne grupe.³⁹

2.2 IZROĐAVANJE GRUPE U MASU

Što se dalje vraćamo kroz istoriju čovječanstva, možemo uvidjeti da grupom sve manje rukovodi razum, a sve više nagon i afekat. Ako se nastavi dalje dolazi se do jednog kolektiva koji je jedino još povezan afektom i nagonom i kojim još jedno afekat i nagon dominiraju – to je definicija mase.⁴⁰

Grupa i masa mora da su, u ranijoj istoriji čovječanstva imale zajednički matriks u prvobitnim grupisanjima ljudi. Masa je uvijek sadržana u grupi – predstavlja potencijalnu opasnost.

³⁸ Ibid. str. 66.

³⁹ Ibid.

⁴⁰ Ibid. str. 67.

Frojd kaže: „Kao što je u svakom pojedincu virtualno sadržan pračovjek, tako se iz bilo kojeg kruga ljudi može opet uspostaviti pragrupa”.⁴¹

2.3 USPINJANJE JEDNOG ČLANA GRUPE DO NADREĐENOG VOĐE

Ako jedan član grupe u odnosu na ostale članove postane suviše moćan, postoji mogućnost da će se uzvinuti do nadređenog vođe. Ukoliko se to desi, postoji velika opasnost da će se truditi da zadovolji svoje lične ambicije, dok će ostale biti potisnute u podređeni položaj. Ostali članovi grupe bi bez volje i intelektualnih napora radili ono što od njih traži vođa. U tom slučaju kolektiv je vođen samo osjećajem i nagonima, a vođa sljedbenicima može upravljati kako hoće.

Imamo primjer grupe u kojoj je jedna pacijentkinja vrlo aktivna i uvijek je podržavana od strane terapeuta. Međutim, jednom prilikom je terapeut pokušao da sprovede nešto protiv njene volje koristeći uz to mjeru koju je trebalo preduzeti sa pacijentkinjom koja joj je bila bliska, ona je pobunila čitav kolektiv protiv klinike, terapeuta, čak i čitave psihijatrije. Na odjeljenju je nastao mir tek kada je pacijentkinja koja je vodila glavnu riječ otpuštena. Tu se, dakle, dogodilo da je ta aktivna pacijentkinja stalnim podsticanjem od strane terapeuta urasla u jedan - nadređen - položaj vođe sa koga je mogla grupu da dotjera do ponašanja mase.⁴²

Izobličenje grupe u masu treba spriječiti zato što se kod onih koje to pogađa javlja osjećaj krivice koja ih pritiska zbog događaja do kojih je došlo masovnim dešavanjima.

2.4 SKUPLJANJE I POTISKIVANJE AFEKATA I NAGONA

Ako se učesnici jedne grupe ne mogu dovoljno razviti nakuplja se osjećaj neprijatnosti prema instanci koja im se suprotstavlja. Ukoliko je intenzitet povoljan i na zadržavane emocije se utiče spoljnim podražajima, osjećaji koji su obuzdavani mogu postati dominantni. Intelektualna rasuđivanja su zanemarena, a kolektivom dominira samo nagon i afekt.

⁴¹ Ibid.

⁴² Ibid. str. 68.

2.5 PROFILAKSA STVARANJA MASA

Stvaranje masa uvijek predstavlja opasnost, posebno za veliku grupu. Ljudi koji sudjeluju u masi, odnosno masovnom zbivanju, podvrgnuti su zakonitostima na koje više svjesno, svojim intelektom ne mogu uticati.⁴³ Sprječavanje stvaranja masa moguće je jedino ako ljudi zapažaju svoje nesvjesne težnje i nastoje da ih integrišu u svoj život.

Ličnost, koja poznaje svoje nedostatke neće se bezuslovno dati sa ostalima uvući u masovno zbivanje i tako će i profilaktički djelovati protiv širenja slijepih ideologija.⁴⁴

2.6 GRUPA I PROSTOR

Svaka socijalna grupa živi na teritoriji čije su granice uglavnom jasno utvrđene. U grupnoj terapiji vidimo afektivno vezivanje učesnika za kolektiv, ali i za prostoriju u kojoj se održavaju grupni sastanci. Ako se iz nekog razloga promijeni soba u kojoj se država terapija, interakcija u grupi opada i smanjuje se uzajamno povjerenje.

Zavisno od toga da li se grupa sastaje u maloj ili velikoj prostoriji, njena kohezija može biti labava ili čvrsta. Opšte rečeno važi pravilo da mala prostorija pospješuje uzajamnu pripadnost, a velika slabije doprinosi razvijanju grupnog osjećaja⁴⁵. Međutim, ako je prostorija suviše mala pojedinci su previše usmjereni jedni na druge, pa je opstanak grupe ugrožen. Prečesto mijenjanje mjesta stanovanja ili stana dovodi do labavih porodičnih veza.

Vaspitno zapuštene mlade osobe se sastaju u određenim lokalima u nadi da će naći osobe slične sebi. Na taj način imaju priliku da iskuse zaštitu koju im grupa pruža. Oni postaju članovi grupne zajednice, koja ima svoju „teritoriju“ koja im pruža sigurnost koju do tad nijesu imali.

Postavlja se pitanje: Kako stoje stvari sa grupama koje nemaju određen prostor? U prvom redu, tu se misli na Jevreje koji su skoro 2 000 godina živjeli kao grupa, a nijesu imali

⁴³ Ibid.

⁴⁴ Ibid. str. 69.

⁴⁵ Ibid. str. 70.

zajedničku teritoriju. Jevreji su uvijek bar u svojim mislima i osjećajima bili vezani za jednu teritoriju. Pripadnost grupe nekom prostoru ili teritoriji, znači, ne mora uvijek biti vidljiva.

2.6 ODNOS GRUPE PREMA GRUPI

Kada dođe do sukoba grupa, njihovo ponašanje je drugačije od ponašanja pojedinaca u međusobnoj interakciji. Tamo gdje uzajamni odnosi među grupama slabe, nestaje i interes za samo društvo.

Ukoliko se jedna grupa u potpunosti izoluje od ostalih grupa u njoj se mogu razviti norme koje sekundarno otežavaju kontakt sa ostalim grupama. Primjer za to mogu biti omladinske bande koje se izoluju od ostatka okoline i stvaraju norme koje ih još više udaljavaju od društva.⁴⁶

Nijesu rijetke situacije kada društvo u potpunosti izoluje neku grupu.

Frekvencija interakcija između dvije grupe zavisi od društvene distance i prostorne udaljenosti. Kada dvije grupe stupe u bliske socijalne i prostorne odnose dolazi do opasnosti za njihov dalji opstanak. Da bi takva grupa opstala, distanca unutar grupe mora biti manja od distance van grupe, odnosno - mora postojati veća interakcija između pojedinaca unutar grupe, nego između članova te grupe, sa jedne strane i članova strane grupe, sa druge strane. Opasnost da će međusobni odnosi unutar jednog kolektiva postati manji nego što su odnosi između pripadnika i članova raznih grupa postoji svakako samo ako „sredina“, oko koje je jedna zajednica centrirana, nije više dovoljno jaka i privlačna da bi zadovoljila učesnike.⁴⁷ Takva grupa mora da se sjeti svojih unutrašnjih vrijednosti ili joj prijeti opasnost od raspuštanja. Ukoliko ne postoje odnosi između grupa širi se međusobna nenaklonost i nerazumijevanje.

⁴⁶ Ibid. str. 71.

⁴⁷ Ibid. str. 72.

ZAKLJUČAK

Dobro poznavanje grupne dinamike i odnosa grupe i vođe su veoma značajni za praktičare koji se namjeravaju baviti socijalnim radom sa grupom. Bez ovih teorijskih znanja terapeut, odnosno socijalni radnik, može naići na poteškoće – neće uspjeti usmjeriti terapeutsku grupu u pravcu u kom želi.

Teorijska saznanja, potkrijepljena primjerima iz prakse, a koja su izložena u ovom radu, usmjerena su boljem razumijevanju grupne dinamike, u prvom redu razumijevanju socijalnih uloga i organizacije grupe, sa osvrtom na korist koju grupa može imati od autsajdera i način za njihovu bolju integraciju u grupu. S druge strane, pažnja je posvećena i odnosu grupe i vođe, pojavi vođstva u grupi, uticaju prostora na grupi i u krajnjem – odnosu grupe prema (drugoj grupi).

Svakako, dijapazon metoda grupnog socijalnog rada je raznovrstan i zahtijeva detaljnije proučavanje i ovaj rad predstavlja samo mali doprinos tome.

LITERATURA

Petrović D, Sedmak T, Ćorić B, *Metode grupnog socijalnog rada*, autorsko izdanje, Beograd, 2005.

Salitrežić T, Zugaj M, *Uvod u znanstvenoistraživački rad*, FOT Varaždin, s.l, 1977.

Zvonarević M, *Socijalna psihologija*, Školska knjiga, Zagreb, 1976.